

V. RECENZII

PREOT DR. ROGER-CRISTIAN SAFTA, CENTRALITATEA LUI HRISTOS ÎN TEOLOGIA PĂRINTELUI STĂNILOAE, ED. UNIVERSITARIA, CRAIOVA, 2019, 342 P.

Sub egida Editurii Universitaria din Craiova a văzut lumina tiparului teza de doctorat a părintelui Roger-Cristian Safta, actualmente lector universitar la Facultatea de Teologie, Litere, Istorie și Arte din cadrul Universității din Pitești, susținută în anul 2013 în cadrul Școlii Doctorale din Facultatea de Teologie „Justinian Patriarhul” a Universității din București, alcătuită sub coordonarea Pr. acad. prof. univ. dr. Dumitru Popescu și apoi a Pr. prof. univ. dr. Ștefan Buchiu.

Lucrarea este segmentată în 6 capitole, precedate de *Prefața* semnată de părintele Buchiu și urmate de *Bibliografie*.

În *Prefață*, părintele coordonator constată: „candidatul are, pe baza unui plan bine alcătuit, o viziune clară asupra teologiei Părintelui Stăniloae, dovedind că este conștient de importanța acesteia, nu numai în interiorul teologiei românești, ci și în cadrul teologiei ortodoxe contemporane. Alegerea acestei teme atestă faptul că acesta a identificat unul dintre marile repere ale operei Părintelui Stăniloae, și anume centralitatea Persoanei lui Hristos în teologie și importanța conceptului de persoană în teologia ortodoxă” (p. 10).

I *Introducere* subliniază caracterele generale ale sintezei teologice realizate de părintele Dumitru Stăniloae, al cărui nume este „strâns legat de înnoirea teologiei ortodoxe românești, fiind cel care a reușit să imprime o orientare filocalică și duhovnicească ancorată în teologia Sfinților Părinți” (p. 13), respingând sistemele filosofico-teologice care primejduiau învățătura Bisericii, arătând că teologia nu este o învățătură abstractă și evidențiind teologia energiilor divine necreate.

Capitolul al II-lea: *Viața și activitatea Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae* are un caracter biografic înfățișând aspecte legate de viața familială, educația și formarea părintelui în țară și străinătate, cariera sa didactică la Sibiu

și București, publicațiile sale, ca autor sau traducător în volume și periodice, detenția sa, dar și distincțiile ce i-au fost conferite.

Capitolul al III-lea: *Problematica hristologiei contemporane* este dedicat analizei învățaturii despre persoana și opera Mântuitorului Iisus Hristos în teologia romano-catolică contemporană (în special după Conciliul II Vatican) în raport cu cea ortodoxă. „Teologia romano-catolică actuală rămâne tributară categoriilor filosofice aristotelice...pendulând între un Hristos istoric și un Hristos al slavei” (p. 48). Având în vedere preferința catolicismului pentru natură, nu pentru persoană, acesta „nu poate vorbi în mod real de o unire ipostatică, ci mai mult de o unire a firilor în Hristos” (p. 51), fără posibilitatea îndumnezeirii firii omenești a Mântuitorului. Efecte negative au și două separări care se perpetuează în Teologia catolică: cea între Hristos și Duhul Sfânt: se „ajunge astfel la viziunea unui Hristos în cer și a Duhului Sfânt în Biserică, iar de aici până la instituirea unui locțiitor al lui Hristos în Biserică nu mai este decât un pas” (p. 55), precum și cea între planul divin și cel creat și doctrina despre grația creată, fiind exclusă îndumnezeirea. „Transfigurarea ființei umane, înnoirea ei ontologică în Hristos prin Duhul Sfânt, precum și unirea omului cu Dumnezeu” (p. 61).

Capitolul IV: *Centralitatea lui Hristos în teologia Părintelui Stăniloae* este cel mai extins și constituie, totodată, centrul de greutate al lucrării. Întreaga operă a părintelui Stăniloae aduce în actualitate gândirea Sfinților Părinți, urmând interpretărilor Sfinților Dionisie Areopagitul, Maxim Mărturisitorul, Simeon Noul Teolog și Grigorie Palama etc. Hristologia implică cu necesitate toate capitolele Dogmaticii: triadologia, cosmologia, soteriologia, pnevmatologia, eclesiologia, misteriologia și eshatologia. „În Treime se cuprinde virtual tot ce se trăiește ca adevăr creștin în Ortodoxie” (p. 204). A doua Persoană a Sfintei Treimi, „Cuvântul sau Logosul dumnezeiesc există din veșnicie, înainte deci de tot ceea ce are un început. El există ca Persoană între alte Persoane, pentru că nu poate fi gândit cuvântul fără persoană și persoana fără cuvânt, și tot astfel nu poate exista cuvânt fără existența unui tu ca persoană căreia să i se poată adresa” (p. 109). În ce privește crearea lumii și a omului, „Logosul lucrează în mod fundamental nemijlocit, dar și prin intermediul creaturilor în același timp. Astfel ierarhia creației nu oprește lucrarea Logosului, dar nici lucrarea Logosului nu anulează ierarhia, pentru că ierarhia nu înseamnă o înlocuire nemijlocită a lui Dumnezeu, ci solidaritatea creației în El” (p. 129). Centralitatea lui Hristos în creație face posibilă răscumpărarea ei tocmai prin Acela întru care au fost create toate și Care poate cuprinde în Sine creația întreagă. Întruparea Logosului a avut drept scop ridicarea omului la forma de existență superioară de la început și rămânerea în această existență în veșnicie. „Părintele Stăniloae arată că Hristos constituie centrul umanității, pentru că El este

Însuși Dumnezeu și ca atare deasupra tuturor, iar prin umanitatea Sa pe deplin îndumnezeită și așezată de-a dreapta Tatălui în ipostasul Fiului lui Dumnezeu iradiază în întreaga omenire energiile divine necreate ale dumnezeirii prin Duhul Sfânt. El nu este un centru al umanității în sens pasiv, ci pe deplin activ, pentru că el îi atrage pe oameni permanent la Sine prin Duhul Sfânt” (p. 200). Hristos ne-a mântuit pe toți în mod obiectiv și virtual, prin recapitularea tuturor în Sine, în Trupul Său, prin întreg misterul iconomiei divine, adică prin cele patru acte fundamentale: Întrupare, Jertfă, Înviere și Înălțare. Fiul și-a asumat firea omenească și a îndumnezeit-o, făcându-se prin aceasta capul Bisericii, așadar împărtășirea acestei mântuiri pe plan subiectiv are loc numai în Biserică. „Mântuirea noastră personală nu poate fi dobândită decât în legătură cu Hristos ca centru al umanității, Care ne-a cuprins în Sine și ne-a înnoit virtual prin actele Sale mântuitoare. Aceasta înseamnă că mântuirea subiectivă nu este altceva decât o prefacere a unirii noastre virtuale cu Hristos, într-o unire actuală, personală și liberă, prin credință, în Duhul Sfânt” (p. 200). Conceptul de Biserică stă în cea mai strânsă legătură cu lucrarea mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu Întrupat, iar credința în Biserică nu este altceva decât corolarul credinței în Hristos ca Dumnezeu adevărat și om adevărat. „Biserica apare ca o continuare a lucrării mântuitoare a lui Hristos începute prin Întrupare, ca ultimul act al acestei lucrări, prin care Hristos se sălășluiește în noi prin Duhul Sfânt, punând astfel începutul sfințirii și învierii noastre” (p. 206). Autorul face referire aici la respingerea categorică de către părintele Stăniloae a ecleziologiei euharistice profesate de Nikolai Afanassieff (urmat de Alexander Schmemmann și Ioannis Zizioulas) - potrivit căreia Euharistia e ruptă de contextul credinței, aceasta „relativizează și minimalizează învățătura ortodoxă și diferențele dintre aceasta și cea catolică” (p. 222), atrăgând atenția că universalitatea și sobornicitatea Bisericii presupun mărturisirea și păstrarea aceleiași credințe - și la conceptul de sobornicitate deschisă care „nu presupune abdicarea de la învățătura revelată, nici o acceptare necondiționată a lor (învățăturilor catolice și protestante, n. n.), ci recunoașterea prezenței și lucrării permanente a lui Dumnezeu în lume” (p. 225).

Capitolul V: *Importanța temei pentru misiunea Bisericii în lumea actuală* reliefează însemnătatea centralității lui Hristos în teologia ortodoxă, așa cum este accentuată de părintele Stăniloae în lucrarea Bisericii în societatea contemporană pentru dialogul interuman, dialogul ecumenic, dialogul dintre religie și știință, nesepararea dintre ordinea naturală și cea supranaturală, neabandonarea moralei creștine și neafirmarea autonomiei omului, „prin înțelegerea prezenței și lucrării Logosului dumnezeiesc în lume și în om, prin Biserică, în Duhul Sfânt” (p. 281). Tâlcuind textul (imnul hristologic) din Coloseni 1, 15-20, „centralitatea lui Hristos înseamnă eliminarea sepa-

rației artificiale dintre transcendent și imanent sau a distincției dintre unu și multiplu, dintre local și universal, pentru că în Hristos toate sunt unite ca într-un centru, într-o unitate inconfundabilă” (p. 280). În același timp „Hristos este destinația finală a tuturor, pentru că toate se cer readunate în Logosul dumnezeiesc prin care toate au fost aduse la existență. În Hristos toate se adună ca într-un centru fără a fi desființate. El este temeiul unității în diversitate și al diversității în unitate” (p. 285). De asemenea, părințele Roger evidențiază „legătura strânsă și indisolubilă dintre Sfintele Taine și Biserică, legătură dată de Hristos Care a instituit Biserica și Tainele și de Duhul Sfânt Care-L face prezent pe Hristos atât în Biserică, cât și în Taine” (p. 257). Capitolul se încheie, citându-l pe părintele Stăniloae (*Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica*): „îndumnezeirea finală va consta într-o privire și trăire a tuturor valorilor și energiilor divine gândite și iradiate, pe măsura supremă a omului, în fața lui Hristos. Dar, prin aceasta, în fața fiecărui om se vor reflecta luminos, prin rațiunile și energiile adunate în el, rațiunile și energiile Logosului” (p. 274).

VI *Concluziile generale* sunt succinte și sintetizează conținutul lucrării care răspunde unei problematice actuale. Autorul reiterează aici că părințele Dumitru Stăniloae este cea mai autorizată voce a teologiei ortodoxe românești contemporane...Hristos este în centrul preocupărilor sale teologice, centralitatea lui Hristos în cadrul creației se regăsește în întreaga sa gândire teologică (p. 282).

Bibliografia este actuală și foarte bogată, însumând 516 titluri: izvoare (cărți, articole, studii și traduceri ale părintelui Dumitru Stăniloae) lucrări despre părintele Stăniloae (cărți, studii și articole), lucrări generale (cărți, studii și articole), dicționare și enciclopedii, autori patristici și postpatristici și resurse on-line.

Lucrarea se înscrie în rândul eforturilor de explicitare și fructificare a operei părintelui Stăniloae apărute în cele două decenii și jumătate de la trecerea sa la cele veșnice¹.

¹ Dintre acestea enumerăm: Pr. prof. dr. Ion Bria, *Spațiul îndumnezeirii sau eternizarea umanului în Dumnezeu în viziunea teologică și spirituală a părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994, Nicolae Moșoiu, *Taina prezenței lui Dumnezeu în viața umană. Viziunea creatoare a părintelui profesor Dumitru Stăniloae*, Ed. Paralela 45, 2000, Pr. conf. dr. Ștefan Buchiu, *Cunoașterea apofatică în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Libra, București, 2002, Emil Bartoș, *Conceptul de îndumnezeire în teologia lui Dumitru Stăniloae*, Ed. Cartea creștină, Oradea, 2002, Jürgen Henkel, *Îndumnezeire și etică a iubirii în opera părintelui Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2003, Vasile Cristescu, *Antropologia și fundamentarea ei hristologică la Wolfhart Pannenberg și Dumitru Stăniloae*, Ed. Trinitas, Iași, 2004, Florin Caragiu, *Antropologia iconică reflectată în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Sophia, București, 2007, Ștefan-Lucian Toma, *Tradiție și actualitate la părintele Dumitru Stăniloae*, Ed. Agnos, Sibiu, 2008, Ioan-Leonardo Atudorei, *Antropocentrism și teocentrism în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Doxologia, Iași, 2014, Vasilică-Mugurel Păvăluță, *Lucrarea*

Cartea ilustrează, odată în plus, caracterul hristologic al Teologiei ortodoxe. Hristos este Mijlocitorul, Unificatorul Creatorului cu făptura umană, El este deodată Logosul Creator, Proniator, Mântuitor și Judecător, centrul din care se zidesc toate și în care converg toate.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN

lui Dumnezeu în creație după Părintele Stăniloae și Jurgen Moltmann, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, Calinic Berger, *Teognosia-sinteza dogmatică și duhovnicească părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Deisis, Sibiu, 2014, Ciprian-Florin Apetrei, *Teologia creației în gândirea părintelui Dumitru Stăniloae și concepțiile cosmologice moderne*, Ed. Andreiana, Sibiu, 2018, Ionuț-Vasile Crișan, *Spiritualitatea jertfei în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2021, Ilche Micevski-Ignat, *Cunoașterea rațională în Teologia Sfântului Iustin Popovici și a părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Doxologia, Iași, 2022.